

Finn Bruun
stud.scient.pol.

Nogle funktionsanalytiske overvejelser i et kybernetisk
regie - og andre strøtanker.

Do you swear to tell the truth,
the whole truth and nothing but the thruth,
so help you God & Golem, Inc.?

Foranlediget af Politicas sidste systemnummer fremdrages i det følgende nogle synspunkter fremsat af Norbert Wiener vedrørende kybernetiske betragtningers anvendelighed indenfor samfundsvidenskaberne.

Med fare for at blive anklaget for traditionalisme eller purisme har jeg anset det for relevant i essayistisk kortshed at drage en analogi til en for så vidt velkendt funktionsanalytisk problematik. Det er således ikke hensigten at give en udførlig redegørelse for den omfattende diskussion om funktionsanalysen i dens forskellige varianter. Med alle de fejl og mangler som dette må inddebære, diskuteres funktionsanalysen her i al almindelighed som en approach.¹⁾

Det skal yderligere pointeres, at der er tale om nogle langt fra gennemtænkte og ret partielle overvejelser, der derfor bør læses cum grano salis.

I. Det er næppe for meget sagt, at især den af Talcott Parsons og Robert Merton systematiserede struktur-funktionsanalyse har fået en afgørende indflydelse på den

---

1) I en i øvrigt særdeles illustrativ diskussion af anvendeligheden af E's systemmodel ved en analyse af det franske kommunistiske parti synes det således, som om forfatteren i for høj grad sammenblander metodologiske og teoretiske problemstillinger. - Lavau, Etude, pp. 452-66.

Finn Bruun
stud.scient.pol.

Nogle funktionsanalytiske overvejelser i et kybernetisk
regie - og andre strøtanker.

Do you swear to tell the truth,
the whole truth and nothing but the thruth,
so help you God & Golem, Inc.?

Foranlediget af Politicas sidste systemnummer fremdrages i det følgende nogle synspunkter fremsat af Norbert Wiener vedrørende kybernetiske betragtningers anvendelighed indenfor samfundsvidenskaberne.

Med fare for at blive anklaget for traditionalisme eller purisme har jeg anset det for relevant i essayistisk kortshed at drage en analogi til en for så vidt velkendt funktionsanalytisk problematik. Det er således ikke hensigten at give en udførlig redegørelse for den omfattende diskussion om funktionsanalysen i dens forskellige varianter. Med alle de fejl og mangler som dette må inddebære, diskuteres funktionsanalysen her i al almindelighed som en approach.¹⁾

Det skal yderligere pointeres, at der er tale om nogle langt fra gennemtænkte og ret partielle overvejelser, der derfor bør læses cum grano salis.

I. Det er næppe for meget sagt, at især den af Talcott Parsons og Robert Merton systematiserede struktur-funktionsanalyse har fået en afgørende indflydelse på den

---

1) I en i øvrigt særdeles illustrativ diskussion af anvendeligheden af E's systemmodel ved en analyse af det franske kommunistiske parti synes det således, som om forfatteren i for høj grad sammenblender metodologiske og teoretiske problemstillinger. - Lavau, Etude, pp. 452-66.

sociologisk orienterede politologi.

Inspireret af medicinske og biologiske approaches koncentrerer struktur-funktionsanalysen sig om - ud fra en idehistorisk velkendt analogi mellem samfundet og levende organismer - at påvise, gennem hvilke relativt permanente strukturer de for samfundets bevarelse nødvendige funktioner finder sted.²⁾

Kritikken heroverfor er blevet fremført fra vidt forskellige udgangspunkter. Anskuet i et heuristisk perspektiv er det således blevet hævdet, at struktur-funktionsanalysen indicerer en harmonilære.³⁾ I det følgende vil især afgrænsningsproblematikken blive diskuteret. Da der afslutningsvis kort vil blive argumenteret for, at denne i det grundlæggende er ens for de forskellige former for systematiseret funktionsanalyse, skal den senere forvaltning - af især Parsons tanker - ikke omtales nærmere.

I 1940'rne havde H. Schmidt og Norbert Wiener under udviklingen af program-kontrollerede computere, uafhængigt af hinanden udarbejdet en række modeller, der kom til at danne grundlaget for, hvad der med Wieners betegnelse senere blev kendt som: cybernetics. Opfattelserne og definitionerne af kybernetik varierer stærkt. Generelt kan kybernetik måske opfattes som et begrebsapparat, der muliggør en betragtning, hvorefter diverse problematikker indenfor specifikke videnskaber anskues som specialtilfælde af den samme grundlæggende proble-

---

2) Se f.eks. Erik Rasmussen, Komp.Pol. pp. 67-71, A og L, Sociologi p. 30, Deutsch, The Nerves ..... pp. 47-50, Inkeles, What is.... pp. 34-39.

3) At denne kritik, som allerede fremførtes overfor Brorislav Malinowskis og A.R. Radcliffe-Browns teorier, stadig har en vis relevans, fremgår klart af Goldschmidts kulturdefinition: ".....den totale sum af.....frembringelser, hvormed mennesker tilfredsstiller deres.....behov, samt tilpasser sig de omgivelser, hvori de lever." (her udh.) - Goldschmidt, Gruppe..... p. 94 f.

matik; transmission af budskaber uanset de symboler disse iklædes.⁴⁾

II. Især kybernetikkens modeller af feedback- og servomekanismesystemer har vundet indpas i samfundsvidenskaberne⁵⁾, der ofte benytter de to begreber i flæng.⁶⁾ I kybernetikken er sondringen dog normalt klar, idet der da ved et feedbacksystem kan forstås et system bestående af mindst to subsystemer, der er forbundet til et kredsløb på en sådan måde, at en outputværdi fra hvert subsystem er en inputværdi for det følgende system. Ved et feedback control system (servomechanism; control loop) kan i tilslutning hertil forstås et system, som "serves to make a variable independent of disturbing influences, so that it always has a pre-given value."⁷⁾ David Eastons feedbackbegreb repræsenterer måske en kombination af ovennævnte, idet han anfører, at "since the authorities are producers of outputs by definition, it is toward them that the feedback must flow if it is to be effective in enabling the system to meet stresses from the decline of support."⁸⁾

Heroverfor skal dog anføres, at en anden persistence-analytiker, Niklas Luhmann eksplicit distancerer sig fra servomekanismebetragtningen, idet: "Über die Funktion der servomechanismen sagt jedoch deren Struktur und

- 4) EoC pp. 39-40; den følgende diskussion sker i tilknytning til de heri anførte kortfattede, men instruktive definitioner.
Det kan i øvrigt nævnes, at også Wiener inspireredes af biologien - han beskæftigede sig gennem en årrække med neurologi - samt at det næppe er en tilfældighed, at det af Parsons i samfundsvidenskaberne introducerede biologiske regulatorbegreb, homeostasis, i dag har en fremtrædende plads i såvel den funktionsanalytiske som den kybernetiske terminologi. (homeostasis kan betragtes som en fysiologisk pendant til det i det flg. omtalte feedbackbegreb).
- 5) Jfr. Deutsch i Political Science p. 170 nf.
- 6) Se f.eks. Deutsch, The Nerves, p. 88.
- 7) EoC pp. 58-64.
- 8) Easton, A Framework.... p. 129 r.

Technologie noch nichts aus." ⁹⁾ Luhmann opererer dog desuagtet med et kybernetisk begreb som "requisite variety", der netop knytter sig til kontrolmekanismer og svarer til feedback control systemets korrektioner ¹⁰⁾. Derimod anser Luhmann det for berettiget at benytte kybernetiske systemmodeller i forbindelse med systemets informationsudvalg og transformationsproces. ¹¹⁾

I relation hertil skal nævnes, at H. Frank har forsøgt at forene de forskellige opfattelser af kybernetik ved en definition, hvorefter "Cybernetics is the calculative theory and the constructional technique of information, information processing and of information processing systems." - I tilslutning hertil opstilles en systematisk klassifikation, hvorved formel (generel, abstrakt) kybernetik udskilles fra tre materielle (regionale) kybernetikdiscipliner, jfr. definitionen. I modsætning til de materielle kybernetikdiscipliner forudsætter formel kybernetik ikke en konkret form, men dog en struktur. ¹²⁾

Frank levner således ikke plads for kybernetiske betragtninger, der ikke tilfredsstillende de to minimumsbetingelser:

- 1) en form for 'calculation'
- 2) identifikationen af strukturer

Det skal erkendes, at ovenstående i denne sammenhæng alene fremstår som et postulat og ikke principielt tilbageviser muligheden af at arbejde med kybernetiske betragtninger i samfundsvidenskaberne. Det er da også min opfattelse, at den tilsyneladende diskrepans mellem Luhmann og Frank næppe er andet og mere end tilsyneladende og beror på Luhmanns ret kontante opfattelse

---

9) Luhmann, Theorie.... p. 42.

10) Jfr. Politica nr. 2 p. 12 og EoC p. 159.

11) Luhmann, Theorie.... p. 42.

12) EoC p. 40 nf.

af kybernetikkens strukturbegreb.¹³⁾

I kybernetisk forstand kan en struktur anskues som et abstrakt fænomen, der transponeres fra et fiktivt til et reelt univers. Afgørende er imidlertid, at definitionen svarer til den generelle systemteori, hvorefter strukturen konstitueres ved interrelationerne mellem systemets elementer¹⁴⁾, og at kybernetikken, som funktionsanalysen, for så vidt ikke er interesseret i strukturerne, men derimod i diverse budskabers intensitet - jfr. det flg. - d.v.s. i strukturerens output. Der skulle således være god overensstemmelse med Luhmanns opfattelse, hvorefter: "Normen...bildet... die Struktur eines sozialen Systems...Sie lösen bestimmte Probleme der Stabilisierung...In dieser strukturgebenden Bedeutung haben Normen eine Funktion..."¹⁵⁾

Det skulle af de anførte eksempler være fremgæet, at opfattelserne af kybernetikkens modeller og tillemplingen til politologiske problemstillinger er nok så diffus¹⁶⁾. Spørgsmålet er imidlertid, om ikke de problemer, der knytter sig til samfundsvidenskabernes udnyttelse af funktionsanalyser og kybernetiske betragtninger, med fordel kan diskuteres under eet?

---

13) Luhmann, Theorie.... p. 42.

14) EoC, p. 172 nf.

15) Luhmann, Funktionen und Folgen p. 19.

16) Man kan undertiden af de ret unuancerede lovsange til kybernetikkens pris få det indtryk, at tiltrækningskraften i nok så høj grad beror på den respektabilitet som et mere naturvidenskabeligt orienteret begrebsapparat formodes at føre med sig. (se f.eks. Deutsch, The Nerves....pp. 76-80) - Under alle omstændigheder kan den efterlyste integration af begrebsapparaterne næppe siges at være opnået. Det må i hvert fald erkendes, at ikke blot definitionerne af, men også de forestillinger, der knytter sig til helt centrale begreber, er vidt forskellige.

III. Når Norbert Wiener så ofte er blevet taget til indtægt for det berettigede i en samfundsvidenskabelig udnyttelse af kybernetikken, kan det i nogen grad siges at være selvforskyldt, idet han i sine tidligere værker understregede kybernetikkens karakter af "en tentativ ny teori for videnskabelig metode"¹⁷⁾. Imidlertid er Wieners udtalelser nok blevet trukket længere, end de kunne bære. En af de - om ikke den - kybernetisk inspirerede samfundsforsker par excellence, Karl W. Deutsch citerer således med umiskendelig tilfredshed Wieners påpegning af en analogi mellem sociale systemer og maskiner, men lægger mindre vægt på Wieners pointering i samme sammenhæng: "... this grammar has received its highest technical development when applied to the simpler content of the machine."¹⁸⁾

De nedenstående citater, hvori Wiener udtaler sig om kybernetiske betragtningers anvendelighed i samfundsvidenskaberne stammer fra den i 1965 posthumt udgivne bog, God & Golem, Inc.¹⁹⁾:

Fra den allertidligste begyndelse af min interesse for kybernetik har jeg været klar over, at de kontrol- og koordinationsbetragtninger, som jeg fandt anvendelige i teknologi og fysiologi, også kunne anvendes i sociologi og økonomi. Jeg har imidlertid bevidst undladt at fremhæve disse områder så meget; her skal jeg angive min grund derfor.

Kybernetik er intet, hvis det ikke er matematisk, om ikke in esse så dog in posse. Mig forekommer

---

17) Wiener, *The Use of.....* p. 15. Wiener erkender nok selv dette, idet han anfører, at han nu (1963) ca. 15 år senere efter diskussionen af *The Use of..* er i stand til "at betragte sagen mere detaljeret og mere fuldstændigt". *A/S Gud & Golem* (oversat fra *God & Golem, Inc.*) pp. 21-22.

18) Deutsch, *The Nerves....* p. 77.

19) Wiener, *A/S Gud & Golem* pp. 88-92.

matematisk sociologi og matematisk økonomi eller økonometri at lide under en misforståelse af, hvad der er matematiks egentlige anvendelse i samfundsvidenskaberne og hvad man kan vente af matematiske metoder, og jeg har bevidst undladt at give råd, som - var jeg overbevist om - nødvendigvis måtte føre til en strøm af overfladisk og uovervejede arbejde.

Matematisk fysik er blevet en af vor tids store triumfer. Det er imidlertid først i dette århundrede, at den matematiske fysikers opgave er blevet rigtig forstået....

Den matematiske fysiks succes gjorde samfundsforskeren misundelig på dens formåen, uden at han helt forstod den intellektuelle holdning, som har bidraget til denne formåen. Brugen af en matematisk formalisme har fulgt naturvidenskabernes udvikling og er blevet mode i samfundsvidenskaberne. Ligesom primitive folkeslag antager de vestlige moder af afnationaliseret klædedragt og parlamentarisme ud fra en vag fornemmelse af disse magiske ritualer og klæder, som på én gang vil bringe dem på højde med moderne kultur og civilisation, sådan har økonomerne udviklet den vane at iklæde deres temmelig upræcise ideer den matematiske analyses sprog...

Er det vanskeligt at samle gode fysiske data, så er det ulige vanskeligere at samle lange rækker af økonomiske og sociale data på en sådan måde, at hele rækken får ensartet betydning....

Under disse omstændigheder er det håbløst at give en alt for præcis måling af de størrelser, der indgår. At knytte præcise værdier til sådanne i alt væsentligt vage kvantiteter er hverken nyttigt eller hæderligt, og ethvert forsøg på at anvende en præcis formalisme på disse løseligt definerede kvantiteter er simpelt hen tidsspilde....

Samfundsvidenskaberne er altså et dårligt øvelses-terrain for kybernetikkens ideer - meget værre end de biologiske videnskaber, hvor rækkerne laves under omstændigheder meget mere i overensstemmelse med deres egen tidsskala. Thi menneskelige væsener anskuet som fysiologiske strukturer har i modsætning til de menneskelige samfund ændret sig meget lidt siden stenalderen, og individets liv rummer mange år, hvori de fysiologiske betingelser ændrer sig langsomt og alt i alt forudsigeligt. Det betyder dog ikke, at kybernetikkens ideer ikke er anvendelige over for sociologi og økonomi. Det betyder snarere, at disse ideer bør afprøves i teknik og biologi, før de anvendes i et eller andet formløst område.

Hvis man iagttager dette, er den kendte analogi mellem samfundslegemet og individets legeme både berettiget og nyttig.

IV. Det er vel et åbent spørgsmål om Wieners for så vidt velkendte betragtninger ikke rækker langt videre end til en fornægtelse af om ikke paterniteten til kybernetikken så dog nadveren til samfundsvidenskaberne og anfægter samfundsvidenskabernes anvendelse af systemanalysen²⁰⁾. Denne tankegang skal ikke forfølges nærmere og vil kun blive berørt kort i de afsluttende bemærkninger.

Imidlertid synes der at være en klar parallel til en funktionsanalytisk problemstilling. For så vidt som sigtet med analysen er en universel komparation, bliver det af afgørende betydning at afgrænse dele af de sociale processer som funktioner uden dermed at indsnævre begrebet så meget, at komparationsmuligheden går tabt.

En sociologisk approach yder her en vis hjælp i den indledende fase. Ved en konstituering i sociologiske begreber som normer, roller og interaktioner kan man opstille en (analytisk) kategorisering af sociale processer som strukturer og/eller funktioner. Imidlertid yder disse begreber ikke megen hjælp ved den nærmere afgrænsning. Hvorledes skal man således sondre mellem for eksempel et aspekt af en aktivitet, forstået som funktion, og en handling som en del af et handlingsmønster, d.v.s. en struktur? ²¹⁾

For politologien som for andre videnskaber fastlægges den reele konstituerende afgrænsning derfor med definitionen af selve disciplinen.- Fordelen ved f.eks. David Eastons og Gabriel Almonds institutionelle afgrænsning

---

20) Uden derfor at ville diskutere kybernetikkens indplacering i og/eller relation til den generelle systemteori, skal det nævnes, at Wiener opfattede kybernetikken som en videnskab, jfr. EoC p. 39.

21) Erik Rasmussen, Komp.pol. pp. 103-106.

er, at der herved involveres en iagttagelig struktur i kybernetisk forstand. (Hvorvidt fænomenet så betegnes med termen 'struktur', er i denne henseende irrelevant).²²⁾ Hele begrebsapparatet står og falder da med, hvorvidt man kan antage, at man som i biologien opererer med quasi-eksistentielle strukturer. I modsætning til Easton og Almond er Erik Rasmussen i bedre overensstemmelse med funktionsanalysens sociologiske regie, idet systemet defineres "som...handlingsaspekter...med gyldighed for et samfund"²³⁾. Herved bliver den nærmere afgrænsning af funktionsbegrebet dog også så meget desto vanskeligere.

Når dette er sagt, skal dertil føjes, at ovenstående betragtning nok beror på en mere indskrænkende fortolkning af Eastons og Almonds definitioner end rimeligt er. Antages det imidlertid, at definitionen er så stringent, at den muliggør identifikationen af strukturer, skulle man imidlertid kunne foretage en komparation mellem budskaber eller handlinger, der transformeres gennem bestemte kanaler. Gennem transformationsprocessen får handlingerne via modstande og spændinger etc. en vis intensitet, der er konstituerende for, hvorvidt der

---

22) Almond fremstår vel idag som en af de kendteste funktionsanalytikere.- Medens A. med en henvisning til bl.a. u-landenes specifikke karakteristika betoner en funktional approachs nødvendighed for komparationen, fremsættes nogle af de hårdeste angreb mod funktionsanalysen i dag ironisk nok af forskere, hvis udgangspunkt tilsvarende er en beskæftigelse med u-landene. Blot betoner disse funktionernes inkommensurabilitet, i stedet ønsker de at anlægge en strukturel approach.-Se Fred W.Riggs, Political Science pp 34-43 og M.G. Schmidts artikel: A Structural Approach to Comparative Studies i Varieties...(ed.:Easton) p. 113 ff.- Så vidt jeg kan se, skyldes uenigheden i nogen grad forskellige struktur- og funktionsdefinitioner svarende til de i det ovenstående anførte.

23) Erik Rasmussen, Komp.Pol. p. 103.

er tale om en handling af den ene eller den anden art. De funktionelle handlingsaspekter, der ud fra et givet kriterium, må antages at være af en bestemt art, vil i det følgende blive betegnet som de mest intense funktioner. Verifikationen af, hvorvidt der da er tale om en bestemt funktion, beror i sidste instans på en form for 'calculation'. Man kan naturligvis opstille en hypotese, hvorefter visse funktioner er mere intense end andre, og anskuet under denne synsvinkel kan den indskrænkende del af definitionen - for eksempel 'autoritative beslutninger', - derfor siges at afgrænse visse funktioner som værende mere intense end andre i det pågældende system; for eksempel det system, hvorigennem 'sociale værdier' fordeles.

Såfremt man da i definitionen opererer med de to ovennævnte begreber 'sociale værdier' og 'autoritative beslutninger', forudsætter funktionsanalysen således for mig at se:

- 1) at begrebsdefinitionerne er så stringente, at den formodede quasi-eksistentielle struktur kan observeres, og
- 2) at begrebsdefinitionerne er, hvad jeg vil kalde for homogene, d.v.s. at den indskrænkende del af de to definitioner - hvad enten denne så indlægges i det ene eller andet begreb - refererer til de mest intense funktioner for det i øvrigt stringent definerede system.

Kan man antage, at for eksempel Eastons definition opfylder især den sidstnævnte betingelse?

Såfremt man som Niklas Luhmann afgrænser systemet ved aktørernes "Erwartungen", d.v.s. de deskriptive normer,²⁴⁾ opfyldes kravet om homogene definitioner del-

---

24) Luhmann, Funktionen und Folgen.

vist, idet de deskriptive normer pr. definition afgrænser de mest intense funktioner i relation til for eksempel det system, hvori 'bindende beslutninger' træffes. Anvendeligheden af et sådant begrebsapparat beror da på, hvorvidt den førstnævnte betingelse kan tilfredsstilles. Der skal her erindres om, at de fleste sociologiske grundbegreber oprindeligt blev elaboreret til brug for socialpsykologiske studier af relativt små, overskuelige systemer (Luhmanns udgangspunkt er da også en beskæftigelse med forvaltningssystemet). - Er det muligt på en eller anden måde at opsummere de handlingsmotiverende normer for aktørerne i større systemer? At der heri ligger, at man må kunne identificere ikke blot de aktuelle normer, men også morgendagens adfærdsdeterminerende, deskriptive normer skal blot nævnes en passant.

For fuldstændighedens skyld skal det sluttelig pointeres, at man under forudsætning af ovenstående i en funktionsanalyse kun kan beskæftige sig meningsfuldt med politiske fænomener, for så vidt man rent logisk har hjemmel herfor i den - ud fra et mere eller mindre velunderbygget grundlag formodede - quasi-eksistentielle struktur.

V. Det skal erkendes, at ovenstående analogisering er en temmelig håndfast behandling af en gammel problematik og uberettiget for så vidt som diverse begrebsapparaters tentative karakter ofte pointeres af de pågældende forskere. Imidlertid kan man dog spørge, om politologien ikke her har vovet en mere risikofyldt investering, end der er kapitalgrundlag for? Er faren for inkommensurable komparationer ikke så stor, at funktionsbegrebet, såfremt det overhovedet skal benyttes, bør defineres som en eksakt effekt eller knyttet til en eksakt defineret struktur? - Begge disse begreber formuleredes i øvrigt af Herbert Spencer i en periode, hvor sociologien primært beskæftigede sig med institutionelle strukturer som militære og gejstlige systemer.

- Argumentationen herimod synes umiddelbart indlysende, nemlig at funktionsanalysen i så fald må opgive alle pretentioner om universelle komparationer og indskrænke sig til indsamlingen af usystematiserede anekdoter. Overfor en sådan indvending skal da blot bemærkes, at jeg ikke selv opfatter ovenstående som en forkastelse af enhver form for systemanalytiske komparationer, men at det skal erkendes, at jeg nærer nogen skepsis overfor en for mig at se uheldig konstruktion og/eller integration af begrebsapparater, hvis elementer befinder sig på vidt forskellige abstraktionsniveauer og beror på vidt forskellige forudsætninger.

Omend der da kan være grund til at mane til forsigtighed overfor en tro på naturvidenskabelige approaches som samfundsvidenskabernes forjættede land, kan der også være grund til at advare mod opstillingen af problemer, der alene relaterer sig til vanskeligt diskutere- og kommunikerbare 'antropologiske' forestillinger om samfundet, hvad enten disse så - i fagdisciplinær jargon - er afledt fra et primært sociologisk eller et primært idehistorisk univers.

Med skyldig hensyntagen til nyere erkendelsesteori må en relativt puristisk naturvidenskabelig approach's berettigelse i og værdi for samfundsvidenskaberne, som een blandt flere approaches der for mig at se i dag diskuteres ud fra dens mulighed for eller mangel på samme at skabe en vis consensus på tværs af diverse 'antropologier' om disses respektive svagheder og fordele under en primært deskriptiv synsvinkel.

Bibliografi:

- Allardt og Littunen: Sociologi, Stockholm, 1965.
- James C. Charlesworth (ed.): A Design for Political Science: Scope, Objectives and Methods, Philadelphia, 1966.
- James C. Charlesworth (ed.): Theory and Practice of Public Administration: Scope, Objectives and Methods, Philadelphia, 1968.
- Karl W. Deutsch: The Nerves of Government, New York/London, 1966.
- David Easton: A Framework for Political Analysis, New York, 1965.
- David Easton (ed.): Varieties of Political Thought, London, 1966.
- Encyclopaedia of Cybernetics, Manchester/New York, 1968. (EoC).
- Verner Goldschmidt: Gruppe og samfund, København, 1962.
- Alex Inkeles: What is sociology? New Jersey, 1965.
- George Lavau: Etude du Parti Communiste francais.
- Niklas Luhmann: Funktionen und Folgen formaler Organisation, Berlin, 1964.
- Niklas Luhmann: Theorie der Verwaltungswissenschaft, Köln/Berlin, 1966.
- Politica nr. 2 1970.
- Erik Rasmussen: Komparativ Politik, København 1968.
- Norbert Wiener: The Use of Human Beings, Boston, 1950.
- Norbert Wiener: A/S Gud & Golem, København 1965.